

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ**

МАСТЕР РАД

**ДИГИТАЛНИ МЕДИЈИ У СВАКОДНЕВНОМ ЖИВОТУ
ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА**

Ментор:

Др Слађана Миленковић, проф.

Студент:

Јелена Николић

16/2023-М

Сремска Митровица, 2025. год.

**ВИСОКА ШКОЛА СТРУКОВНИХ СТУДИЈА ЗА ВАСПИТАЧЕ И
ПОСЛОВНЕ ИНФОРМАТИЧАРЕ - СИРМИЈУМ**

МАСТЕР РАД

**ТЕМА: ДИГИТАЛНИ МЕДИЈИ У СВАКОДНЕВНОМ
ЖИВОТУ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА**

ПРЕДМЕТ: ДЕТЕ И МЕДИЈИ

Ментор:

Др Слађана Миленковић, проф.

Студент:

Јелена Николић

16/2023-М

Сремска Митровица, 2025. год.

Сажетак

У савременом добу дигитални медији све више постају део свакодневице деце предшколског узраста. Они могу представљати вредан извор учења, забаве и комуникације, али истовремено носе и бројне ризике по развој детета. Упркос све ранијем излагању дигиталним уређајима, још увек постоји простор за боље разумевање начина на који родитељи регулишу и прате дечију употребу медија. Циљ овог истраживања био је да се испита учесталост и сврха коришћења дигиталних уређаја код деце предшколског узраста, ставови родитеља о утицајима дигиталних медија на дете, као и њихов ниво информисаности о потенцијалним ризицима.

У истраживању је учествовало 22 родитеља деце узраста од 6 година. Резултати показују да је телевизор најзаступљенији уређај у дечијој свакодневици, док се рачунар користи најређе. Најчешћа сврха употребе уређаја је гледање цртаних филмова, док су едукативни садржаји и играње игрица заступљени у мањој мери. Већина родитеља поставља временска ограничења и прати садржаје које деца користе, али без употребе технолошких алата за родитељску контролу. Уочен је висок ниво свести о ризицима попут недостатка физичке активности, зависности, непримерених садржаја и комуникацијских тешкоћа. Најчешћи извори информисања родитеља су искуства других родитеља и интернет, а у мањој мери савети стручњака.

Истраживање указује на потребу за већом подршком родитељима кроз стручне савете, радионице и доступне едукативне материјале који би подржали развој дигиталне писмености и критичког односа према употреби медија у раном детињству.

Као предлог, потребно је иницирати системску едукацију родитеља о безбедном и развојно подстицајном коришћењу дигиталних медија, као и успоставити чвршће партнерство са предшколским установама у тој области.

Кључне речи: *дигитални медији, деца предшколског узраста, родитељи, ризици, време уз екране, праћење садржаја.*

САДРЖАЈ

УВОД.....	3
1. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ ИСТРАЖИВАЊА.....	5
1.1. Дигитално доба.....	6
1.2. Дигитални медији у вртићу	8
1.3. Утицај дигиталних медија на развој деце	12
1.4. „Године узлета” и дигиталне технологије	15
1.5. Компетенције васпитача за примену дигиталних медија.....	16
1.6. Улога родитеља у посредовању и управљању употребом дигиталних медија код деце предшколског узраста.....	18
1.7. Предности и ризици употребе дигиталних медија код деце	22
1.7. Примена дигиталних медија у вртићу – пројекат.....	25
„Чаробни студио веселе дружине”	25
2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	34
2.1. Проблем и предмет истраживања	34
2.2. Циљ и задаци истраживања	34
2.3. Узорак истраживања.....	35
2.4. Методе, технике и инструменти истраживања	35
2.5. Организација истраживања	36
2.6. Резултати истраживања.....	36
3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА.....	44
ЛИТЕРАТУРА	46
ПРИЛОЗИ	51
Прилог 1. Упитник за родитеље	51

УВОД

Савремено друштво обележено је убрзаним развојем дигиталних технологија и све већом доступношћу различитих дигиталних медија који обликују свакодневни живот свих генерација, укључујући и најмлађу децу. Дигитални медији – попут паметних телефона, таблета, рачунара и телевизора – веома су присутни у породичном окружењу и све чешће се користе од најранијег узраста. Деца се са њима сусрећу често пре него што развију основне говорне, моторичке и социјалне вештине, што отвара важна питања о њиховој улози у развоју и васпитању.

Док поједини стручњаци истичу бројне едукативне и развојне потенцијале дигиталних медија – као што су подстицање ране писмености, ширење опсега знања, развијање когнитивних способности и подршка социјалној укључености – други упозоравају на њихове могуће негативне последице. Те последице могу да укључују смањену пажњу, пасивност, слабију способност концентрације, ризик од развијања зависности, проблеме у социјализацији и емоционалну неосетљивост (Зуковић и Слијепчевић, 2015). Поред тога, постоји опасност да се дигитални медији користе као „чувари” који смирују дете, али не подстичу креативно мишљење, комуникацију и истраживачку радозналост.

Посебну важност ова тема добија у контексту предшколског узраста, који представља изузетно осетљив период за развој когнитивних, социјалних, емоционалних и говорних способности. Управо у овом периоду постављају се темељи за касније учење и понашање, а искуства из раног детињства имају дуготрајан утицај на целокупни развој детета. Зато је важно разумети како и у којој мери деца предшколског узраста користе дигиталне медије, али и каква је природа и квалитет тих садржаја.

Ово подразумева не само анализу учесталости и сврхе употребе дигиталних уређаја, већ и сагледавање ставова, уверења и пракси родитеља, који имају кључну улогу у посредовању, регулисању и праћењу дигиталног окружења детета. Родитељи су први модели понашања и главни посредници у упознавању деце са медијским садржајима. Њихова информисаност, ставови о користима и ризицима, као и начини на које регулишу употребу дигиталних медија утичу на то како ће дете разумети, користити и доживљавати те садржаје. У том контексту, значајна је и питање родитељске медијације – од рестриктивне контроле и техничких ограничења, преко заједничке употребе и супервизије, до отворене комуникације и интерпретације садржаја.

Полазећи од потребе за бољим разумевањем улоге дигиталних медија у свакодневном животу деце предшколског узраста, овај рад има за циљ да испита на који начин и колико често деца користе дигиталне уређаје, како родитељи доживљавају утицаје тих медија на развој своје деце, на који начин регулишу њихову употребу, као и колико су информисани о потенцијалним ризицима које ови медији носе. Посебна пажња биће усмерена на родитељску перцепцију користи и изазова дигиталног окружења, као и на механизме контроле и заштите које примењују у породичном контексту.

Истраживање се заснива на дескриптивној методи, а подаци су прикупљени анкетним упитником који је обухватио више тематских целина у складу са истраживачким питањима и задацима. Очекује се да добијени резултати пруже дубљи увид у актуелну праксу и ставове родитеља, као и да допринесу формулисању препорука за адекватније и сврсисходније родитељско посредовање у дигиталној свакодневици предшколске деце. Такође, резултати могу бити корисни васпитачима и другим стручњацима у планирању активности усмерених на медијску писменост, превенцију ризика и подршку развојно примереној употреби дигиталних медија у раном детињству.

1. ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ ИСТРАЖИВАЊА

У савременом друштву, деца предшколског узраста све чешће долазе у контакт са дигиталним технологијама и медијима. Употреба паметних телефона, таблета, рачунара и интернета постала је саставни део њихове свакодневице, често пре него што овладају основним моторичким и говорним вештинама. Иако дигитални медији могу имати едукативну функцију и допринети социјалном укључивању, постоји оправдана забринутост због њиховог прераног, неконтролисаног и несвесног коришћења, што отвара бројна питања из праксе. У раду ћемо се бавити управо питањем утицаја дигиталних медија на развој деце предшколског узраста, уз посебан фокус на улогу родитеља у регулисању и праћењу начина на који деца користе ове медије.

Дигитални медији представљају едукативне алате који би требало да буду интегрисани у све области предшколског курикулума, са циљем остваривања холистичког приступа у васпитно-образовном процесу (Stanisavljević Petrović, 2014). Они пружају подршку деци у процесу учења на иновативан начин – кроз истраживачки приступ, решавање проблема, проналажење и меморисање информација, као и путем отвореног исказивања сопствених идеја, предлога и ставова. Интеграција нових медијских технологија у предшколски систем васпитања и образовања одговара савременим потребама деце и прати њихов развојни контекст (Mesaroš Živkov, Mićević Karanović, Pavlov & Brkljač, 2019).

Истраживања показују да деца млађа од четири године најчешће користе дигиталне уређаје за гледање видео садржаја, док деца након четврте године све више користе интернет за играње онлајн игара (Teuwen et al., 2012). YouTube је препознат као један од омиљених сајтова деце млађих од пет година (ChildWise, 2018). Међутим, бројни аутори упозоравају да виртуелни садржаји могу збунити дете и утицати на његову способност разликовања стварности од фантазије (Allington et al., 2010). Студија УНИЦЕФ-а из 2017. године истиче двоструку природу утицаја дигиталних технологија: са једне стране, оне могу оснажити маргинализовану децу, док са друге, представљају ризик у виду злоупотребе података, зависности и насиља на интернету.

Резултати истраживања спроведеног у Немачкој указују на повезаност учестале употребе мобилних телефона са појавом хиперактивности, непажње и проблема у понашању (Poulain et al., 2018). Такође, студија Мићевић Карановић и сарадника (2020) показује да већина деце предшколског узраста познаје дигиталне медије, активно их користи, али није свесна свих ризика, док родитељи чешће прибегавају забранама него

превентивним разговорима са децом. Ово указује на потребу за већим информисањем и оснаживањем родитеља да играју активну улогу у медијском васпитању деце и пруже адекватну подршку у безбедном и сврсисходном коришћењу дигиталних медија.

Савремена деца од најранијег узраста користе мултифункционалне уређаје без тешкоћа, али без критичке свести и уз одређене карактеристике попут радозналости, импулсивности и наивности, што их чини подложним манипулацијама и злоупотребама (Зуковић и Слијепчевић, 2015).

Без адекватне родитељске подршке и усмеравања, деца лако могу развити навике које доводе до поремећаја пажње, пасивности или социјалне изолације. Зато је важно развијати свест код родитеља о значају њихове улоге у медијском васпитању, као и потребу да дете не буде само корисник технологије, већ да ту технологију учи да користи на креативан, безбедан и развојно подстицајан начин.

1.1. Дигитално доба

Живимо у XXI веку и свет у коме живимо постао је дигиталан. Дигитална технологија променила је и убрзано мења свет (Кузмановић и сар., 2019). Број корисника интернета, укључујући и децу, повећава се из дана у дан. Већина данашње деце дигиталну технологију прихватају са великим интересовањем и врло брзо. Било да се играју, друже са вршњацима, комуницирају, проводе слободно време, уче, дигиталне технологије су, данас, саставни део живота деце, младих и одраслих. Због изазова које дигитално доба носи са собом, велика је одговорност како родитеља/старатеља, васпитача, образовних стручњака, психолога, педагога, педијатара – који су најдиректније укључени у подизање деце, али и представника ИТ индустрије (посебно оне који производе садржаје намењене деци), интернет провајдера, државних органа, креатора политике и др. Живот у дигиталном добу изискује поседовање низа сложених вештина (нпр. решавање проблема, критичко мишљење, креативност, тимски рад, итд.) укључујући и вештине дигиталне писмености и дигитална компетенција. Дигитална писменост подразумева много више од поседовања техничких знања и вештина. Дигитална технологија представља моћно оруђе за учење и стицање бројних вештина у децјем узрасту, али под условом да се користи на начин примерен развојним карактеристикама деце, уз активно учешће и подршку одраслих и вршњака.

Предшколски период представља период најинтензивнијег учења. У раним узрастима деца уче кроз све што виде, чују, осете, пробају. Учење и развој узајамно су повезани. Сматра се да нико не сме да буде искључен из образовног друштва где је знање опште добро које је доступно свима што је обезбеђено „Универзалном декларацијом о људским правима” (чланови 13, 19, 27), као и симултаним растом светске интернет мреже, мобилне телефоније, дигиталних технологија, телекомуникације и компјутерске науке и информатике. У сваком случају, можемо констатовати да технолошки напредак, тј. настанак и развој технолошких иновација омогућава развој креативности и даљих иновација за добробит постојећег и будућег умреженог и глобалног информатичког друштва (Радловић-Чубрило и Кукучка-Стојановић, 2015).

Развијена друштва и друштва XXI века се изграђују и изграђиваће се на креативном, високо мотивисаном и образованом појединцу смештеном у либерализованом, али и конкурентском простору (Анђелић и Милосављевић, 2007). У тим околностима појединац ће бити принуђен да непрекидно, током целог живота иновира и потврђује знања и учествује у технолошким променама. Генерални концепт учења у току целог живота представља кључ за XXI век – концепт друштва које стално учи, у коме све што постоји пружа прилику за учење (Величковић, 2014). У модерном друштву су потребне нове вештине, додатна знања, што изискује и промене у систему образовања на свим нивоима од предшколског до високошколског. Овом чињеницом омогућен је простор за појаву неформалног и формалног образовања.

Промене у образовању попут увођења дигиталних медија пружају нове могућности за конструкцију система знања, при чему институција и књига нису једини извор сазнања. У том смислу у избору образовно-васпитних садржаја пожељно је ускладити и пратити опште смернице развоја друштва и друштвених потреба, као и развоја појединаца и њихових образовних потреба. Ако знамо да данашња генерација ученика у основној и средњој школи, па и студенти на факултетима, припадају генерацији рођеној у доба интернета, с правом савремени психолози, социолози и педагози означавају је са *нет-генерација* (нет = интернет) (Кљакић, 2007). Она припадају тзв. аудиовизуелној електронској цивилизацији (Стошић, 2011). Одрастајући у доба нових дигитализованих медија и погодним приступом дигиталним технологијама (превасходно Интернет), *нет-генерација* имају карактеристичан начин размишљања, комуницирања и учења.

У жељи да се постојећи образовни систем унапреди и учини отворенијим, флексибилнијим за децу, у многим земљама приступило се имплементацији нових технолошких достигнућа у образовни систем. Данас се у процесу образовања, на свим узрастима, кроз образовне софтвере, електронске енциклопедије, он-лајн универзитете, учење на Вебу итд. предности ове технолошке иновације значајно користе, не само у педагошком смислу (различити образовни софтвери и технологије), већ и као ненаставна, логистичка и административна подршка (информациони системи за подршке у одлучивању, просветни картони и портфолија, комуникациони, безбедносни системи итд) (Арсенијевић и Андевски, 2011).

Све ове околности, које не представљају пролазан тренд, већ саставни део будућности предшколског васпитања и образовања, постављају нове захтеве пред васпитаче: изградња и јачање компетенција за употребу нових медија и технологија.

1.2. Дигитални медији у вртићу

Информатичко описмењавање постаје једнако важно као и општа писменост. Многе земље су препознале важност информатичког описмењавања и као приоритет одредиле неопходност да се свој деци, почев од веома раног узраста омогући подједнак приступ ИКТ, нарочито рачунарима. Веома је важно да дете предшколског узраста стиче богата и разноврсна искуства у информационо-комуникационим технологијама (Величковић, 2014). Сходно томе, почиње да се реализује велики број студија и истраживања о примени ИКТ у предшколским програмима, а земље широм света увиђају значај улагања финансијских средстава у опремању вртића и развој инфраструктуре (хардвер, софтвер, мрежа), усавршавања васпитачког кадра и квалитетније припремање будућих васпитача.

У савременом друштву деца све више знања стичу пре поласка у школу, па је неопходно процес предшколског васпитања и образовања модернизовати како би се остварила узајамна повезаност између оног што деца виде, чују, схвате и памте, односно како би они што лакше усвојили нову материју.

Увођење дигиталних медија у предшколство треба остваривати кроз њену примену и интеграцију у васпитно-образовни рад васпитача које ће имати за циљ:

- позитиван утицај на све области дечјег развоја,
- подизање квалитета свих сегмената васпитно-образовног рада и развој медијске културе детета (Анђелковић, 2008).

Потреба и обавеза да одлучније кренемо у остваривање наведених циљева примене и интеграције дигиталних медија у васпитно-образовном раду са децом проистиче и из чињенице да су деца предшколског узраста већ дубоко закорачила у коришћење информационе технологије. На то указују резултати многобројних истраживања: узраста када је дете способно да самостално користи рачунар, присутности рачунара у деčјем животу, времену које деца проводе уз различите медије, начина на који проводе слободно време, постојање стилова у коришћењу медија, разлога за избор појединих медија од стране деце, начина на који најчешће користе рачунар, мотивисаности за коришћење рачунара и др. (Анђелковић, 2008).

Жиропађи (2007) сматра да са коришћењем различитих рачунарских програма треба почети онда када се код детета предшколског узраста јави жеља и мотивисаност (према Радловић-Чубрило, Кукучка-Стојановић, 2015). Циљ примене дигиталне технологије у предшколском васпитању и образовању није информатичка обука деце, већ интеграција нових технологија у васпитно-образовни рад чиме ће се он модернизовати и осавременити (Анђелковић, 2008). Васпитачи би требало да имају по један преносиви рачунар који им може користити за репродуковање аудио записа, видео садржаја, мултимедијалних садржаја, гледање анимираних филмова и сл. Веома је важно да у предшколској установи постоји интернет конекција како би васпитачи користили и садржаје са интернета. Такође, пожељан је и пројектор јер олакшава фронтални облик рада. Већи број рачунара у радној соби омогућили би индивидуални рад детета или рад деце у групи.

Постоји много разноврсних могућности за примену рачунара на предшколском узрасту. Коришћењем различитих апликација и програма дете може да црта, боји, свира, игра едукативне игрице, решава загонетке, питалице, ребусе, гледа различите едукативне садржаје, слуша приче, песме, бајке и др. Различитим активностима потпомогнутим дигиталним технологијама могуће је остварити корелацију између различитих области васпитножобразовног рада (развоја говора, упознавања околине, почетних математичких појмова, ликовног васпитања, музичког васпитања и физичког васпитања). Образовни софтвери, намењени за децу предшколског узраста, доприносе да деца уче на занимљив и динамичан начин. велика предност интернета је у томе што пружа могућност да се веома брзо пронађу одговори на многа питања, а за које би било потребно много времена уколико би претраживали литературу. Интернет постаје део наше свакодневице и извор знања којим можемо да обогатимо дететов доживљај и

проширимо његова интересовања и због тога га не треба ускраћивати деци (Јанковић и Дмитрић, 2011, *према*: Радловић-Чубрило и Кукучка-Стојановић, 2015).

Речицки и Гиртнер (2002) су реализовали истраживање чији су резултати показали повезаност раног коришћења рачунара пре и током предшколског периода и когнитивног развоја предшколске деце. На основу њиховог разматрања о ефектима коришћења рачунара на физички, когнитивни и социјални развој деце показује да деца која имају приступ рачунару постижу боље резултате у припреми, тј. спремности за школу, што указује да приступ рачунару, пре или током предшколског периода, повезан са развојем предшколских појмова и сазнања.

Примена нових медијских технологија у раном образовању може бити изузетно разнолика – од документације, преко презентације, учења, забаве. Њиховом применом долази до промена у контексту учења, што је свакако значајно са аспекта развоја дечјег учења и образовања. Класичан простор вртића, обogaћен новом техничком опремом, постаје другачији у смислу нових изазова за васпитаче и децу (Петровић, 2009). Дигиталне технологије креирају ново виртуелно окружење за учење. Са тим променама се сусрећу васпитачи и наставници, али и деца. Окружење за учење које је обogaћено дигиталним технологијама омогућава стварање праве „заједнице учења” или „заједнице знања”. Ова заједница укључује све, почев од радне собе, вртића, школе, локалне заједнице, па до виртуалног окружења доступног путем дигиталних медија. Дигиталне технологије омогућавају да се окружење обликује у простор у којем се учење може одвијати у свако време и на сваком месту, да деца уче индивидуалним темпом и стилем што је веома важно с обзиром на узраст деце и специфичности њиховог развоја (Livingstone, 2012).

Примена дигиталних технологија у предшколском образовању има смисла само уколико пружа подршку и даје допринос развоју предшколског програма. Веома је важно да примена дигиталних технологија буде примерена узрасту деце и у складу са начином на који деца уче, односно да подржава дечји развој у свим аспектима. У прилог томе наводе се захтеви које нове технологије треба да испуне у домену рада васпитача са децом (Davis, Shade, 1999):

1. да су отворене и омогућавају активно учење,
2. да анимирају више дечијих чула (слух, вид, додир),
3. да омогућавају дечије истраживање без страха од погрешака,
4. да пружају подршку дечијим истраживачким активностима,

5. да уважавају претходна знања детета и на већ стеченим знањима и искуствима граде конструкцију нових знања,
6. да се примењују на реалним животним ситуацијама и проблемима из живота,
7. да пружају подршку развоју дејих идеја, мисли и искуственог знања.

Своје упориште наведени захтеви за примену дигиталних технологија у раду васпитача имају у конструктивистичком приступу образовању. У концепту концепту конструктивистичког приступа применом дигиталних технологија стварају се услови за самостално конструисање знања, развој социјалне интеракције у групном раду и пружа подршка комуникацији. За децу предшколског узраста веома је важан активан приступ учењу на чему се и темељи конструктивистички правац. Креативно обликовање садржаја васпитно-образовног рада уз помоћ дигиталне технологије, од изузетног значаја је и за децу и за васпитаче.

Уз помоћ дигиталних технологија васпитачи се могу припремати за активност. Интернет нуди обиље разноврсног материјала и идеја које могу да користе у васпитно-образовном раду са децом предшколског узраста. Различите илустрације одређених садржаја које је могуће припремити уз помоћ дигиталних технологија или пронаћи на интернету деца могу да посматрају, анализирају и доносе закључке. Васпитач у савременој предшколској установи може користити читав низ дигиталних средстава као што су рачунари, паметне табле, интернет, као и различите апликације и веб алате за израду материјала за активност.

Имајући у виду да је област примене дигиталних технологија у предшколском васпитању и образовању деце новијег датума, и да се промене догађају интензивно и понекад у неочекиваном правцу, од великог је значаја да васпитачи препознају значај непрекидног праћења утицаја и ефеката дигиталних технологија на развој и учење деце, да прате дешавања и промене у васпитно-образовном раду, да кроз акциона и друга примењена истраживања стално трагају за бољим начинима на које ће се подржати, неговати и даље развијати и богатити искуствима која деца стичу живећи у информатичком друштву.

1.3. Утицај дигиталних медија на развој деце

Не постоји област васпитно-образовног рада и активности са децом у коју се не могу применити и интегрисати дигитални медији. Дигитални медији могу помоћи васпитачу да анализира свој рад или прикупља и анализира запажања о неком детету или групи, а један број иностраних аутора истиче да они могу бити „прозор у деčје мишљење“.

Највеће разлике међу децом јавиле су се у области физичког развоја, за њим следи развој говора, писмености и језичког стваралаштва и социјални развој деце у корист деце корисника дигиталних медија. Деца се нешто мање, али знатно разликују и у погледу интелектуалног развоја и у развијености специјалних способности, затим у погледу емоционалног развоја, у менталном здрављу и особинама личности. Деца се разликују и по питању физичког здравственог стања, као и у области заинтересованости за појаве око себе, техничких компетенција еколошког понашања, док су разлике међу њима незнатне по питању музичког развоја и стваралаштва.

Примена и интеграција дигиталних медија у васпитно-образовном раду са децом млађег узраста је одговоран задатак. Познато нам је да медији, нарочито дигитални медији, могу имати и позитиван и негативан утицај на дете и различите области развоја детета. Какав ће утицај бити остварен, зависи од много фактора. У том смислу, може се говорити о адекватним и неадекватним начинима коришћења дигиталних медија. Неки од основних путоказа за адекватне начине примене дигиталних медија у раду са предшколском децом су:

- Информатичке вештине и знања које дете стиче у вртићу нису циљ, већ последица процеса у којем се дигитални медији користе за остваривање различитих васпитно-образовних задатака.
- Дете предшколског узраста усваја вештине и знања на исти начин као што усваја све продукте технолошког развоја.
- Дигитални медији морају бити подстицај социјалне интеракције између деце и васпитача, једне васпитне групе са другом, вртића и шире друштвене средине. (Ово подразумева и да рачунар буде смештен у соби васпитача и деце, а не издвојен у посебној просторији. Присуство рачунара у соби у којој бораве деца и васпитач није једини услов адекватног коришћења дигиталних медија у васпитно-образовном раду са предшколском децом.)

- Дигитални медији имају велике могућности у успостављању сарадње и партнерског односа вртића и породице и сарадњи са чиниоцима друштвене средине и у овој области могу дати велики допринос.
- Ту је и образовни софтвер, у вези кога постоји читав низ знања везаних за процену ваљаности софтвера који употребљавамо у раду са децом (Анђелковић, 2008а).

Специфичност оваквог схватања примене и интеграције дигиталних медија у васпитно-образовном раду јесте да су они само један од могућих избора, да се увек користе повезано са другим активностима и да не треба да их схватамо као замену за друге активности. На основама оваквог схватања примене и интеграције дигиталних медија у раду са предшколском децом направљен је програм за едукацију васпитача „Васпитач и чаролија мултимедија у васпитно-образовном раду“. Он је, поред наведених основних и специфичних знања, укључио подстицај за практичну примену стечених знања, истраживање и креативност кроз стварање ресурса на будућем сајту „Васпитач“, електронских књига и електронских портфолиа.

Жиропађа (2007) сматра да са коришћењем различитих програма треба почети онда када се код детета предшколског узраста јави жеља и мотивисаност (према Радловић-Чубрило, Кукучка-Стојановић, 2015). Циљ примене дигиталних медија у предшколском васпитању и образовању није информатичка обука деце, већ интеграција дигиталних медија у васпитно-образовни рад чиме ће се он модернизовати и осавременити (Анђелковић, 2008). Васпитачи би требало да имају по један преносиви рачунар који им може користити за репродуковање аудио записа, видео садржаја, мултимедијалних садржаја, гледање анимираних филмова и сл. Веома је важно да у предшколској установи постоји интернет конекција како би васпитачи користили садржаје са дигиталних медија. Такође, пожељан је и пројектор јер олакшава фронтални облик рада. Већи број рачунара у радној соби омогућио би индивидуални рад детета или рад деце у групи.

Постоји много разноврсних могућности за примену дигиталних медија на предшколском узрасту. Коришћењем различитих апликација и програма дете може да црта, боји, свира, игра едукативне игре, решава загонетке, питалице, ребусе, гледа различите едукативне садржаје, слуша приче, песме, бајке и др. Различитим активностима потпомогнутим дигиталним медијима могуће је остварити корелацију између различитих области васпитно-образовног рада (развоја говора, упознавања околине, почетних математичких појмова, ликовног васпитања, музичког васпитања и

физичког васпитања). Образовни софтвери намењени деци предшколског узраста доприносе да деца уче на занимљив и динамичан начин. Велика предност дигиталних медија је у томе што пружају могућност да се веома брзо пронађу одговори на многа питања, а за која би било потребно много времена уколико би претраживали литературу. Дигитални медији постају део наше свакодневице и извор знања којим можемо да обогатимо дететов доживљај и проширимо његова интересовања и због тога их не треба ускраћивати деци (Јанковић и Дмитрић, 2011, према: Радловић-Чубрило и Кукучка-Стојановић, 2015).

Примена дигиталних медија у раном образовању може бити изузетно разнолика – од документације, преко презентације, учења и забаве. Њиховом применом долази до промена у контексту учења, што је значајно са аспекта развоја дечјег учења и образовања. Класичан простор вртића, обogaћен дигиталним медијима, постаје другачији у смислу нових изазова за васпитаче и децу (Петровић, 2009). Дигитални медији креирају ново виртуелно окружење за учење. Са тим променама сусрећу се васпитачи и деца. Окружење за учење обogaћено дигиталним медијима омогућава стварање праве „заједнице учења“ или „заједнице знања“. Та заједница укључује све – радну собу, вртић, школу, локалну заједницу и виртуелно окружење доступно путем дигиталних медија. Дигитални медији омогућавају да се окружење обликује у простор у којем се учење може одвијати у свако време и на сваком месту, да деца уче индивидуалним темпом и стилем, што је веома важно с обзиром на узраст деце и специфичности њиховог развоја (Livingstone, 2012).

Примена дигиталних медија у предшколском образовању има смисла само ако пружа подршку и даје допринос развоју предшколског програма. Веома је важно да примена дигиталних медија буде примерена узрасту деце и у складу са начином на који деца уче, односно да подржава њихов развој у свим аспектима. У прилог томе наводе се захтеви које дигитални медији треба да испуне у раду васпитача са децом (Davis, Shade, 1999):

- да су отворени и омогућавају активно учење,
- да анимирају више дечијих чула (слух, вид, додир),
- да омогућавају дечије истраживање без страха од погрешака,
- да пружају подршку дечијим истраживачким активностима,
- да уважавају претходна знања детета и граде на њима,
- да се примењују на реалним животним ситуацијама и проблемима,
- да подржавају развој дечјих идеја, мисли и искуственог знања.

Ови захтеви имају упориште у конструктивистичком приступу образовању. У том концепту, применом дигиталних медија стварају се услови за самостално конструисање знања, развој социјалне интеракције и подршку комуникацији.

Утицај дигиталних медија може бити веома опасан за развој дечјег мозга уколико се користи неумерено. До треће године живота мозак детета формира највише синапси. Да би се синапсе, које су потребне за развој менталних потенцијала, формирале потребна је стимулација из окружења. Развој мозга неће бити задовољавајући уколико изостане стимулација из окружења (Драгићевић, 2016).

Непоштовање корисничког упутства које је дао произвођач при коришћењу мобилног телефона, како истичу Башић и Видука (Bašić & Viduka, 2014), може проузроковати одређене здравствене проблеме корисника, при чему су деца најугроженија категорија. Коришћење слушалица током слушања музике или разговарања може толико заокупити пажњу корисника и довести га у опасност. Дезоријентисаност, несвестицу, оштећење вида, грчење очних мишића могу изазвати јачина светла камере и екрана и блиц.

За децу предшколског узраста веома је важан активан приступ учењу на чему се темељи конструктивистички правац. Креативно обликовање садржаја васпитно-образовног рада уз помоћ дигиталних медија од изузетног је значаја и за децу и за васпитаче.

1.4. „Године узлета” и дигиталне технологије

Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета (2018) засноване су на савременим теоријским сазнањима, међународним документима образовне политике и примерима квалитетне инклузивне праксе и програма предшколског васпитања и образовања широм света.

У новом програму деца уче да буду самостална, да се сналазе у различитим ситуацијама, да преузимају одговорност, уче да на сигуран начин истражују своје окружење, да прихватају друге и буду прихваћена. Деца се подстичу да примећују свет око себе, да уочавају детаље, да постављају питања и да буду креативна. Деца учешћем у заједници вршњака, вртића и локалној заједници уче да буду одговорна према себи, другима и окружењу и да доприносе заједницама у које су укључена.

Програм се заснива на интегрисаном приступу учењу у којем су деца истински

заинтересована за одређену проблематику, а бавећи се њима смисленим и важним активностима истовремено развијају компетенције и различите аспекте своје личности, за разлику од ранијег приступа у којем су програм чиниле активности из различитих области које су биле мање или више међусобно повезане и наизменично се смењивале.

Циљ новог програма јесте подршка добробити детета, а то значи учешће деце у програму на начин који им омогућава да буду остварена, испуњена и срећна, да буду прихваћена од других и прихватају друге, да развијају односе уважавања и заједништва, да развијају капацитете самоконтроле и самосталности, позитивни лични и социјални идентитет, да буду отворена, активна и вољна да уче свим чулима и целим телом, да проширују и богате своја искуства, да се изражавају на различите креативне начине, да заједнички учествују са другом децом и одраслима и буду активни чланови вршњачке и вртићке заједнице којима припадају. Кључну улогу у томе има игра кроз коју дете упознаје, овладава и гради односе према себи, другим људима и свету око себе.

Дигитално окружење и савремене технологије су препознате у новој концепцији и подразумевају и развој адекватног односа и културу употребе дигиталних технологија. На предшколском узрасту дигитална компетенција се развија кроз смислено коришћење дигиталних технологија као оруђа којима се деци омогућава долажење до информација; изражавање и представљање као документовање различитих активности. Дигитална компетенција подразумева и развој адекватног односа и културу употребе дигиталних технологија. (*Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета*, 2018).

Поред развијања основа кључних компетенција за целоживотно учење, за живот у савременом друштву важно је и развијање диспозиција за учење као што су истрајност, радозналост, иницијативност и креативност, отвореност за сарадњу, одговорност као и развијање отпорности (резилијентности) на стрес и изазове, те способности конструктивног приступа проблемима и променама.

1.5. Компетенције васпитача за примену дигиталних медија

Једна од основних компетенција васпитача у савременој предшколској установи јесте познавање и употреба информационо-комуникационих технологија у васпитном раду. *Правилником о Стандардима компетенција за професију васпитача и његовог*

професионалног развоја у делу „Развијање професионалне праксе” дефинисане су компетенције васпитача за примену дигиталних технологија у предшколском васпитању и образовању. Ове компетенције подразумевају да васпитач буде оспособљен за препознавање значаја и коришћење дигиталних технологија, да познаје педагошке ефекте, начине примене дигиталних технологија, али и предности и недостатке и да зна да креира мултимедијалне садржаје за активности у вртићу из различитих области.¹ *Основе програма предшколског васпитања и образовања (Године узлета)*² наглашавају дигиталну компетенцију као једну од кључних образовних компетенције за целоживотно учење у предшколском васпитању и образовању.

Да би васпитач могао смислено и креативно да имплементира дигиталне технологије у васпитно-образовни рад са децом предшколског узраста потребно је да има солидан ниво знања о рачунарским наукама, да буду упознат са основама и перспективама даљег развоја нових медијских система у образовању, као и да поседује практичне вештине у коришћењу модерних, техничких средстава у оквиру информационих и комуникационих система. Од дигиталних медија очекује се да трансформишу педагошку праксу и обогате окружење у коме дете учи, да пружи помоћ васпитачу у административним пословима и васпитно-образовном раду и осавремене васпитно-образовни рад. Поред тога, непроцењив је допринос дигиталних технологија у процесу документовања развоја деце (дечји портфолио) и поделе значајнијих информација са родитељима (Стошић, 2011).

У циљу развијања професионалних компетенција васпитача за примену ИКТ у раду са децом предшколског узраста, васпитачи треба континуирано да се усавршавају кроз различите облике едукације: курсеви информатике, семинари из ових области, различити сајтови, а све је више на тржишту и стручне литературе на тему информатичког образовања.

Што се тиче едукације васпитача за примену ИКТ у вртићу у данашње време, нагласак се ставља на модерне специјализоване сајтове, који омогућавају додатна усавршавања васпитача. Ови сајтови показали су добре резултате, јер је на њима могуће самоиницијативно присуствовати. Васпитач сам одлучује који ће курс похађати путем е-учења. По одабиру теме, васпитач чита или слуша одређени курс, када теоријски део приведе крају следи евалуација-провера знања, уколико је васпитач

¹ Више о томе на http://projects.tempus.ac.rs/attachments/project_resource/1480/3329_Kompetencije_-_metodicka_grupa_predmeta.pdf.)

² Више о томе на: <https://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/OSNOVE-PROGRAMA-.pdf>

добро одрадио добија сертификат за завршени курс, који му у даљем раду може доста помоћи, као и стечено знање.

1.6. Улога родитеља у посредовању и управљању употребом дигиталних медија код деце предшколског узраста

Савремено доба обележено је перманентном присутношћу дигиталних медија у свим сферама живота, што поставља посебне захтеве пред родитеље деце предшколског узраста. Рани период детињства представља критичну фазу у којој се формирају основне социјализацијске обрасце и навике, укључујући и оне које се односе на употребу медија. У том контексту, родитељи имају централну улогу као посредници и васпитачи који обликују децје медијске навике својим примером, ставовима и васпитним стратегијама (Rek & Kovačić, 2018).

Како указује Хобс (Hobbs, 2010), деца предшколског узраста представљају изразито рањиву публику у погледу способности да критички анализирају, вреднују и интерпретирају медијске поруке. Ограничене когнитивне способности у овом узрасту онемогућавају самостално и критичко размишљање о медијским садржајима, што родитељима намеће одговорност да управљају избором садржаја и временом проведеним пред екранима. У том смислу, улога родитеља не подразумева само забрану или ограничење, већ активну медијацију, која укључује објашњавање порука, постављање контекста и развијање критичког става.

Према налазима Рек и Ковачича (Rek & Kovačić, 2018), родитељске медијске навике имају статистички значајан утицај на медијску изложеност деце. У њиховој студији утврђено је да деца родитеља који су сврстани у групу „интензивних корисника медија” у просеку проводе више од три сата дневно користећи дигиталне уређаје, док деца родитеља који су „лаки корисници” медија имају значајно краће време пред екранима. Ови резултати показују да је лични пример родитеља један од најважнијих фактора у обликовању децјих медијских навика.

Важан фактор који утиче на родитељско посредовање јесте и ниво образовања. Студије Викторије Рајдаут и Елизабет Хамел (Rideout & Hamel, 2006) показале су да родитељи са нижим нивоом образовања и нижим приходима имају децу која више времена проводе пред екранима, а мање у активностима као што је читање. Ови родитељи чешће користе телевизију као „електронску беби-ситеру”, што омогућава

њима самима да обављају друге активности, али повећава пасивну изложеност деце медијским садржајима (Wartella et al., 2013).

Истраживања Матјеја Лапјера (Lapierre et al., 2012) показују да је пасивна изложеност телевизији (као позадински звук) значајно дужа у домовима са високим степеном медијске употребе. Та пасивна изложеност повезана је са повећаним ризиком за развој поремећаја пажње и других аспеката понашања код деце.

Америчка академија педијатара (АРА, 2013) препоручује родитељима не само да поставе ограничења у погледу времена пред екраном, већ и да активно учествују у избору садржаја, да заједно са децом гледају телевизију или видео-садржаје и да користе те прилике за разговор о вредностима и порукама које медији преносе. Препоручује се уклањање телевизора и интернет уређаја из дечјих соба и дефинисање „времена без медија”, као што су породични оброци.

Међутим, Рек и Ковачич (Rek & Kovačić, 2018) наводе да већина родитеља у њиховом истраживању нема снажно изграђене ставове о позитивним или негативним ефектима медија на децу. Иако велики број родитеља поставља правила о томе шта је дозвољено гледати, знатно мањи број редовно разговара са децом о садржајима које конзумирају. Такође, уочено је неслагање између прокламованих ограничења и стварне изложености деце – родитељи за децу од 1 до 3 године сматрају да је прихватљиво око 47 минута дневно пред екраном, док је стварна изложеност у овој групи често преко 70 минута. За децу од 4 до 6 година прихватљив лимит који родитељи наводе је око 55 минута, али је просечна стварна изложеност чак 114 минута дневно.

Према Ливингстон и Хелспер (Livingstone & Helsper, 2008), посредовање родитеља треба посматрати као сложен процес који укључује више облика: рестриктивно посредовање (ограничавање времена и садржаја), активну медијацију (разговоре о садржајима), заједничко гледање (covieving) и технолошки надзор. Ефикасна медијација подразумева комбинацију ових приступа, при чему активна медијација и заједничко гледање имају посебан значај у развијању критичког односа деце према медијским порукама.

Како указују Гармендија и сарадници (Garmendia et al., 2012), посредовање родитеља може значајно ублажити негативне ефекте прекомерне медијске употребе, као што су поремећаји пажње, поремећаји спавања, гојазност и други здравствени проблеми. Са друге стране, медији могу имати позитивне ефекте ако се користе у образовне сврхе и ако родитељи активно укључе децу у дискусију о садржајима.

Истраживање Рек и Ковачича (Rek & Kovačič, 2018) такође показује да образованији родитељи више воде рачуна о постављању правила и ограничавању времена пред екранима. Они су свеснији потребе да се регулише садржај коме је дете изложено и показују већи степен учешћа у надгледању медијских активности. Међутим, чак и у овим групама приметан је јаз између прокламованих ограничења и стварне праксе.

Додатно, аутори истичу потребу за системском подршком родитељима. Велики проценат родитеља није упознат са званичним препорукама о медијској употреби у предшколском узрасту, а теме утицаја медија на здравље деце готово никада се не обрађују у разговорима са педијатрима. Ово указује на неопходност развијања програма едукације родитеља и укључивања предшколских установа и здравственог система у подршку родитељима у развијању ефикасних стратегија медијског посредовања.

Синдик (2012) је утврђивао повезаност времена коришћења три врсте медија (телевизије, радија и интернета) код родитеља и деце, као и повезаност демографских варијабли са варијаблама које описују перцепције и ставове родитеља о начину и трајању изложености деце утицајима медија. Ово истраживање је спроведено у четири предшколске установе у Загребу где су родитељи помоћу упитника процењивали изложеност предшколске деце медијима и начинима њиховог коришћења. Резултати овог истраживања су показали постојање позитивне повезаности између времена коришћења три врсте медија (телевизије, радија и интернета) код родитеља и њихове деце. Такође, старија деца и деца старијих и запослених родитеља, са већим бројем деце у породици проводе више времена с медијима и користе их на различите начине. Показало се да се деца родитеља више и високе стручне спреме не разликују у односу на трајање и начине коришћење компјутера као и преосталих врста медија у поређењу са децом родитеља стручне спреме.

Истраживање³ спроведено у Немачкој имало је за циљ да испита актуелне трендове и односе између децјег коришћења електронских медија и поремећаја у њиховом понашању, узимајући у обзир узраст, пол и социоекономски статус деце предшколског узраста. Родитељи 527 деце узраста од 2 до 6 година пружили су информације о томе како деца користе електронске медије и које поремећаје у

³ Више о томе на:

<http://bezbedaninternet.ombudsmanapv.org/attachments/article/63/Eksploatacija%20dece%20na%20internetu.pdf>

понашању испољавају. Добијени резултати, поткрепљени наводима родитеља, показују да деца из породица нижег социоекономског статуса и старија деца чешће користе електронске медије. Уочено је да се између 2011. и 2016. године знатно повећала употреба мобилних телефона. Установљено је да је употреба мобилних телефона повезана са хиперактивношћу, непажњом и проблемима у понашању. Сви ови резултати показују да употреба дигиталне технологије од стране деце предшколског узраста и поремећаји које деца развијају у понашању с временом постају међусобно повезани.

Мићевић Карановић и сар. су спровели истраживање чији је циљ био да се утврди колико су деца предшколског узраста упозната са појединим дигиталним медијима (мобилни телефон, рачунар, интернет, друштвене мреже), колико их користе, какво мишљење имају о ризичним факторима њиховог утицаја и колико их родитељи и васпитачи заштићују од ризичних фактора њиховог утицаја. Укупан узорак је чинило 110 деце предшколског узраста. Добијени резултати су показали да већина деце предшколског узраста зна шта су дигитални медији, да их користе, да нису свесна свих опасности њиховог коришћења и да нису имала нека непријатна искуства у суочавању са њима, као и то да понекад са родитељима и васпитачима разговарају о опасностима и ризицима њиховог коришћења. Родитељи контролишу коришћење дигиталних медија, али више прибегавају забранама него разговору о њиховим ризичним утицајима, а индикативно је да је превенција, у смислу едукације детета, односно разговора са дететом и правог информисања детета о ризичним факторима утицаја дигиталних медија, боља опција од стриктне контроле и забрана њиховог коришћења (Мићевић Карановић и сар., 2020).

У истраживању „Заштита интегритета деце предшколског узраста на интернету” (Prtljaga, 2015) извршена је анализа тренутног стања у погледу заштите интегритета деце предшколског узраста на интернету. Догађај који је претходио и иницирао ову анализу је отмица двогодишње девојчице у Београду. Како је истрага касније утврдила, отмичари су девојчицу одабрали на основу њене фотографије доступне на интернету, тј. отвореној Фејсбук страници блиског члана породице. Када су у питању предшколске установе, поставља се питање да ли су оне и на који начин овлашћене да презентују фотографије и остале личне податке деце на странице својих веб сајтова и друштвених мрежа, без изричитог пристанка родитеља. Чињеница да од анализираних 134 страница чак 115 (85%) садржи фотографије деце иницира закључак да је такво поступање потпуно нормално. Само у једном случају лица деце су била замућена или заштићена,

као и да су фотографије на 14 сајтова/ФБ страница начињене тако да није могуће видети лица деце која су на њој присутна. У осталих 100 случајева јасно је могуће идентификовати деčја лица. У једном случају (приватна играоница/рођендаоница) и на сајту и ФБ страници уз фотографије се налазе имена деце, њихов узраст, а само на једној страници пронађен је конкретан документ, родитељски пристанак на објаву фотографија и видео пројеката. Овај документ привукао је посебну пажњу зато што се након навођења: *активности могу варирати од излета, васпитно-образовних активности до игре деце... ове активности могу обогатити едукацију Вашег детета и његово учење у вртићу*, у извесној мери условљава потпис родитеља реченицом: *ако желите да Ваше дете учествује у овим активностима, онда Вас молимо да попуните формулар и вратите га вртићу*. Могуће је закључити да се непотписивањем пристанка дете искључује из свих активности, чиме и његов боравак у вртићу губи смисао. Обзиром на размотрене податке уочавамо да су деца предшколског узраста у великој мери незаштићена у онлајн простору (Prtljaga, 2015).

Родитељско посредовање у употреби дигиталних медија представља сложен и динамичан процес који захтева комбиновање различитих стратегија: постављање правила и ограничења, активну медијацију кроз разговор и објашњавање, заједничко коришћење медија и пример сопственог одговорног коришћења дигиталних технологија. Само оваквим приступом могуће је подржати развој медијске писмености код деце и обезбедити им здраво и безбедно одрастање у дигиталном окружењу.

1.7. Предности и ризици употребе дигиталних медија код деце

Дигитални медији постали су незаобилазан део свакодневице деце, укључујући и најранији предшколски узраст. Употреба паметних телефона, таблета, рачунара и интернета нуди бројне едукативне и комуникацијске предности, али носи и значајне ризике који захтевају пажљиво управљање и надзор одраслих.

Предности дигиталних медија огледају се у могућностима за учење, брзом приступу информацијама, развоју писмености, креативности и вештина решавања проблема. Деца кроз дигиталне медије имају прилику да истражују свет, комуницирају са вршњацима и стичу нове увиде (Buljan Flander и сарадници, 2003). Интернет омогућава преглед најновијих сазнања, лако прикупљање података за образовне активности и размену искустава са вршњацима, чиме подстиче социјалну укљученост и развој комуникацијских компетенција.

Међутим, бројна истраживања указују да поред позитивних страна, дигитални медији носе и значајне ризике за децу. Пораст времена које деца проводе на интернету повезан је са већом изложеношћу непримереним садржајима и повећаним ризиком од злоупотребе (Анђелковић, 2008а). Деца у предшколском узрасту немају довољно развијену способност процене ризика, па су подложна манипулацијама, излагању неадекватним сликама и порукама, комуникацији са непознатим и потенцијално опасним особама, као и откривању личних података.

Велики ризик представља и електронско насиље (cyberbullying) које се, иако често невидљиво за одрасле, јавља и међу децом у најранијем узрасту. Најчешћи облици укључују искључивање из група, вређање, узнемиравање, претње, прогањање, лажно представљање и објављивање приватних информација без дозволе (Patchin & Hinduja, 2015; Willard према Поповић-Ћитић, 2009). Такво насиље може оставити дуготрајне психолошке последице, укључујући срам, губитак поверења и социјалну изолацију.

Друштвене мреже додатно повећавају ризике излагањем великом броју људи и олакшавају ширење увредљивих садржаја. Жртве често не знају идентитет насилника, његове намере ни локацију, што ствара осећај беспомоћности. Родитељи и васпитачи често се осећају немоћним да реше овакве проблеме јер се насиље одвија ван њиховог непосредног домена, али управо образовна установа има важну улогу у превенцији, кроз подучавање деце о коришћењу дигиталних медија за опште добро и подстицање позитивних односа (Зуковић и Слијепчевић, 2015).

Посебну пажњу заслужује питање безбедности деце на интернету. Предшколци користе дигиталне медије за гледање видео-садржаја, играње игара и комуникацију, али како се осамостаљују на мрежи, ризици расту. Ти ризици укључују излагање узнемирујућим и непримереним садржајима, малтретирање дигиталним путем, нарушавање приватности и крађу идентитета (Мандић и Ристић, 2008). Сајтови попут www.microsoftsr.rs и www.kliknibezbedno.com нуде савете родитељима како да разговарају са децом, заштите њихову приватност и науче их безбедном понашању на мрежи.

Родитељи имају централну улогу у заштити деце од штетних садржаја. Они морају бити свесни потенцијалних опасности и научити децу да користе интернет као алат за учење и комуникацију, а не само као забаву (Арсенин, 2011). Родитељи често погрешно верују да је дете безбедно само зато што је код куће, заборављајући да и у том простору може доћи до контакта са непознатим и потенцијално опасним особама.

У литератури се истичу три главна приступа родитељској медијацији у коришћењу дигиталних медија: рестриктивна, супервизија (коупотреба) и интерпретативна медијација (Лепојевић Ковачевић и сарадници, 2014). Рестриктивна медијација подразумева техничке мере – софтвере за филтрирање, блокирање сајтова и ограничење времена коришћења. Иако делотворна, овај приступ може створити ефекат „забрањеног воћа” и изазвати отпор код деце.

Супервизија или коупотреба интернета подразумева заједничко коришћење дигиталних медија са дететом, разговор пре и после употребе и активно укључивање родитеља у избор садржаја. Овај модел се сматра ефикасним јер гради поверење и омогућава родитељима да благовремено уоче проблеме. Интерпретативна медијација обухвата разговоре о садржајима, препоруке о безбедном понашању и објашњавање ризика, чиме се развија критички однос детета према медијима.

У прилог томе говоре резултати истраживања у којима је експерименталним путем доказано да употреба нових медија у васпитно-образовним активностима доноси значајне бенефите у смислу бољег разумевања садржаја када се у процес учења путем медија укључе и одрасли. Наиме, истраживање групе аутора је показало разлике у усвајању нових знања из социјалног окружења и путем нових медија (Strouse, O’Doherty, Troseth, 2013). У експерименту су предшколци подељени у 4 групе заједно са родитељима који су обучени да са њима спроведу експеримент. Прва група је гледала едукативни видео у периоду од 4 недеље, а родитељи су били активно укључени у рад тако што су паузирали видео, постављали питања деци и охрабривали их да одговоре и препричају садржај. Друга група родитеља је заједно са децом пратила видео-материјал и пружала им додатна објашњења без очекивања да деца одговоре на било које питање. Трећа група је имала наснимљеног водитеља који је деци постављао питања – родитељи нису били укључени. Четврта група предшколаца је самостално гледала видео-емисије, без укључивања одраслих. Тестирањем деце после експеримента уочено је знатно побољшање когнитивних способности и вокабулара у групама где су родитељи били активно укључени и где се водио разговор са децом о ономе што су гледали. Закључак истраживања је да су деца највише научила када су искусила дијалог – социјалну конверзацију са својим родитељима – за време гледања видеа. Деца која су посматрала наснимљеног глумца који је постављао слична питања су такође учила из видео-материјала. Узевши у обзир да предшколци воле да гледају видео, овај медиј може да буде важно средство за едукаторе. Може се констатовати да едукативни видео-материјали, имају велике потенцијале за развој деце предшколског узраста уколико и

одрасли (родитељи или васпитачи) буду активно укључени и уколико подстичу децу да износе своја размишљања о посматраном материјалу.

Арсенин (2011) наглашава значај правовремене и доследне превенције која подразумева упознатост родитеља са деčјим интересовањима, усмеравање на корисне садржаје и сталну комуникацију. Родитељи треба да буду свесни да куповином дигиталних уређаја улазе у нови свет заједно са дететом и да тај процес захтева посвећеност, опрез и непрекидно праћење интересовања детета.

Улога родитеља, васпитача и целе заједнице је кључна у обезбеђивању сигурности деце у дигиталном окружењу. Превенција, едукација и партнерски однос са дететом најбољи су начини да се искористе све предности дигиталних медија и смање ризици који из њих проистичу.

1.7. Примена дигиталних медија у вртићу – пројекат „Чаробни студио веселе дружине”

Пројектно планирање и реализација активности у предшколској установи представљају важан део савременог васпитно-образовног рада. Оваква организација рада омогућава деци да активно учествују у процесу учења, изражавају своја интересовања, идеје и потребе, развијају креативност и критичко мишљење и уче кроз истраживање и игру.

Пројекат „Чаробни студио веселе дружине” настао је као одговор на спонтано интересовање деце за свет филма, телевизије и медијске продукције. Повод за иницирање пројекта била је заједничка активност гледања деčјег филма и ентузијазам деце да препричавају, анализирају и коментаришу виђене садржаје. Деца су показала велико интересовање за то како настају емисије, ко ради на телевизији и шта је све потребно да би се направио прави студио.

Циљ овог пројекта био је да се, полазећи од деčјих питања и идеја, организују активности које подстичу истраживачки приступ, сарадњу и стваралаштво. Пројекат је осмишљен тако да омогући деци да кроз игру и практичан рад сами конструишу „свој студио”, осмишљавају и снимају емисије, истражују различите теме и развијају комуникацијске вештине.

Кроз планиране активности васпитачи су настојали да подрже деčју радозналост и интересовања, подстакну сарадњу и тимски рад, али и да деци омогуће да развијају своју медијску писменост на начине примерене предшколском узрасту. На тај начин,

пројекат је имао и васпитно-образовну улогу у развијању одговорног односа према дигиталним медијима и њиховој креативној и сврсисходној употреби.

У наставку рада биће детаљно описани мотиви за покретање пројекта, циљеви и задаци који су постављени, активности које су реализоване, као и значај оваквог приступа за дечји развој и учење у предшколској установи.

Пројекат „Чаробни студио веселе дружине” реализован је у припремној групи ПУ „Чика Јова Змај”, објекат „Љоља” као одговор на велико интересовање деце за свет филма и телевизије. Након заједничког гледања филма „Раја и последњи змај” деца су са одушевљењем препричавала утиске, коментарисала ликове и делила искуства гледања филмова у биоскопу. Тај спонтани разговор покренуо је бројна питања: ко ради на телевизији, како настају емисије и како можемо направити сопствени студио. У оквиру пројекта деца су учествовала у изради свих елемената „студија”.

Слика 1. *Прављење камере*

Васпитачи су пратили интересовање деце и кроз дијалог усмеравали разговор ка истраживању медија. Постављана су подстицајна питања – где све можемо гледати филмове, шта нам је потребно да направимо телевизију – а деца су активно учествовала у осмишљавању идеја. Предложили су да направе камеру, микрофон и телевизор од рециклираних материјала, што је подстакло креативно решавање проблема и тимски рад.

Слика 2. Прављење микрофона

Користили су велике картонске кутије, ролне папира, боје и друге материјале како би направили камеру, микрофоне и телевизор.

Слика 3. Дечаци Ђ.М. и Л.М. су донели су велику кутију коју смо могли да искористимо за прављење телевизора

Посебна пажња посвећена је украшавању и изради позадине за снимање, коју су осликали по сопственим идејама и договору. Тако је настао простор за игре и снимање емисија који је био потпуно њихов производ.

Слика 4. Израда и украшавање позадине за снимање

Кроз овај процес деца су учила о различитим професијама везаним за медије – сниматељима, водитељима, метеоролозима – и преузимала те улоге у игри. Прва емисија коју су осмислили била је о временској прогнози. Посматрали су промене у природи, уочавали облаке, сунце и кишу, израђивали апликације са временским симболима и осликавали кишобран као сценографију. Сами су састављали текстове за емисију, глумили водитеље и метеорологе и снимали „уживо” пред публиком.

Слика 5. Снимање репортаже о временској прогнози

Интересовање деце проширило се и на друге жанрове. Тако су настале куварске емисије у којима су деца правила воћне и слане пице, воћну салату и питу од јабука и поморанџе. Кроз ове активности деца су развијала финомоторичке способности, учила о припреми хране и ојачавала сарадњу и договор.

Слика 6. Припрема за куварске емисије

Сваки корак – од мерења састојака, мешања теста, сечења воћа, украшавања – био је документован кроз фотографије и „снимање” емисије. На крају су организовали и репортажу о својим специјалитетима.

Слика 7. Репортажа о направљеним специјалитетима

У оквиру пројекта организован је и квиз знања који је додатно мотивисао децу да уче и проверавају своја знања кроз игру. Такмичари су одговарали на питања, вежбали стрпљење, слушање и поштовање правила.

Пројекат је обухватио и тему спорта. Деца су снимала емисију о атлетици – упознавали су се са дисциплинама попут трчања, скокова у даљ и вис, организовали трку у дворишту вртића са стартом, циљем и мерењем времена. Тиме су се развијале моторичке способности и свест о важности физичке активности.

Слика 9. Снимање емисије о атлетици и такмичење о трчању

Обележен је и Васкрс кроз емисију у којој су деца рецитовала празничне песме и приказала различите технике украшавања јаја – бојење темпером, лепљење шљокица, украшавање стиропорских и дрвених јаја. Организована је и продајна изложба у холу вртића.

Слика 10. Изложба Васкришњих јаја

Снимљена је и друга „епизода“ спортских игара, у којој су деца заједно са припремном предшколском групом прелазила полигон. Дружење са другом групом имало је посебан значај – деца су се учила стрпљењу, тимском раду и подршци другима. Заједничке активности подстакле су развој социјалних вештина, изградњу међусобног поверења и осећаја припадности колективу. Истовремено, ова сарадња је обогатила дечја искуства и допринела развоју позитивне атмосфере у вртићу.

Слика 11. Сарадња са децом припремне предшколске групе – емисија спортске игре

Вртић је организовао „Љољину олимпијаду” као спортски догађај који промовише физичку активност, сарадњу и дружење. Наша група је припремила две игре: вожњу гума по нацртаној путањи и кроз чуњеве, као и игру „Пази балон!”. У овим активностима учествовали су и родитељи, што је додатно обогатило доживљај и подстакло заједништво.

Слика 12. Снимање репортаже о манифестацији „Љољина олимпијада”

Деца су ову активност посебно доживела као прилику да направе сопствену репортажу. Уз камере и микрофоне које су сами израдили, уживела су се у улоге сниматеља и новинара, интервјуисала учеснике и описивала догађаје. На овај начин развијала се њихова креативност, медијска писменост и способност вербалног изражавања, уз подршку игре и сарадње.

У оквиру пројекта припремљена је завршна приредба, кроз коју смо приказали шта смо учили и научили још понешто.

Слика 13. Завршна приредба

Пројекат је подстицао децу да осмисле сопствене емисије и прикажу своја интересовања и таленте. Тако је настала емисија „Покажи шта знаш”, у којој су деца рецитовала, певала, играла, глумила, представљала скичеве и делила своја знања о животињама, каратеу, језицима и другим темама које их занимају.

Слика 13. Снимање емисије „Покажи шта знаш”

Кроз целокупан пројекат деца су била равноправни учесници у планирању, осмишљавању, реализацији и евалуацији активности. Васпитачи су им пружали подршку, подстицали дијалог и критичко размишљање, омогућавали слободу

изражавања и истраживања. Студио који су направили постао је место свакодневне слободне игре, где су настављали да снимају нове емисије, понављају рецитације и музику и истражују нове теме.

Пројекат „Чаробни студио веселе дружине” илуструје важност пројектног планирања у предшколском васпитању. Кроз интеграцију различитих области учења – језичког, ликовног, музичког, физичког и социјалног – деца су развијала компетенције, оснаживала самосталност, учила о медијима и њиховој улози, али и о одговорној и креативној употреби дигиталних медија.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

2.1. Проблем и предмет истраживања

Предмет овог истраживања представља употреба дигиталних медија у свакодневном животу деце предшколског узраста, посматрана из перспективе родитеља. Истраживање је усмерено на учесталост и сврху употребе различитих дигиталних уређаја (попут телефона, таблета, рачунара и телевизора), као и на родитељске ставове о утицајима које дигитални медији имају на дечији развој. Посебна пажња посвећена је начинима на које родитељи регулишу и контролишу употребу дигиталних медија у породичном окружењу, као и нивоу њихове информисаности о потенцијалним користима и ризицима који из те употребе проистичу. Овај предмет истраживања од посебне је важности у контексту савременог родитељства, с обзиром на све већу изложеност деце дигиталним садржајима од најранијег узраста.

Полазећи од све веће присутности дигиталних медија у животима деце, поставља се питање: На који начин и колико често деца предшколског узраста користе дигиталне медије у свакодневном животу, како родитељи перципирају утицај тих медија на развој своје деце, на који начин регулишу и прате њихову употребу, и колико су информисани о потенцијалним ризицима које дигитални медији носе по дечији развој?

Овакво формулисање омогућава целовито сагледавање сложености теме и даје основу за даље операционализовање истраживачких задатака и интерпретацију добијених резултата.

2.2. Циљ и задаци истраживања

Циљ истраживања је да се испита начин и учесталост коришћења дигиталних медија у свакодневном животу деце предшколског узраста из перспективе родитеља, као и да се утврди ниво информисаности и ставови родитеља о потенцијалним користима и ризицима које дигитални медији носе.

Из постављеног циља произилазе следећи задаци:

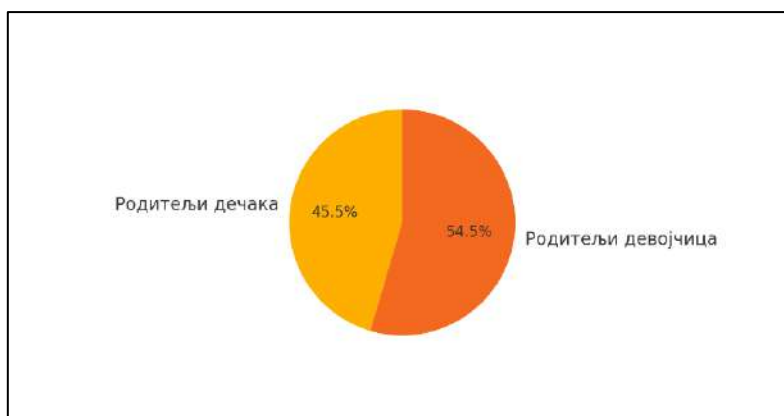
1. Утврдити колико често и у које сврхе деца предшколског узраста користе дигиталне уређаје (телефоне, таблете, рачунаре, телевизоре).
2. Испитивање мишљења родитеља о утицају дигиталних медија на развој њихове деце (комуникација, пажња, понашање, учење и социјализација).

3. Процена начина на који родитељи регулишу употребу дигиталних медија (контрола, ограничења, разговори, праћење садржаја).
4. Испитати ниво информисаности родитеља о потенцијалним ризицима (зависност, непримерени садржаји, сајбер-насиље и др.).

Налази добијеног истраживања биће коришћени у сврху увођења потребних промена које би допринеле грађењу квалитета васпитнообразовне праксе.

2.3. Узорак истраживања

Узорак истраживања чинило је 22 родитеља шестогодишње деце, корисника услуга ПУ „Чика Јова Змај”, објекат „Љоља” у Београду, од којих је 10 родитеља дечака, а 12 родитеља девојчица.

Графикон 1. *Полна структура деце*

2.4. Методе, технике и инструменти истраживања

У овом истраживању примењена је дескриптивна метода која обухвата прикупљање података, обраду, интерпретацију података и извођење закључка. Истраживање је спроведено помоћу технике анкетирања. За потребе истраживања конструисан је упитник комбинованог типа (Прилог бр. 1). Испитивање је било анонимно.

2.5. Организација истраживања

Истраживање је спроведено у циљу сагледавања начина и учесталости употребе дигиталних медија код деце предшколског узраста, као и улоге родитеља у регулисању и праћењу тих активности. Истраживање је реализовано од 19. 5. до 26. 5. 2025. године у оквиру Предшколске установе „Чика Јова Змај”, објекат „Љоља” у Београду.

Узорак је чинило 22 родитеља деце узраста шест година. Родитељи су добровољно учествовали у истраживању, уз унапред добијену сагласност и уз поштовање принципа анонимности и етичких стандарда истраживања.

Као инструмент за прикупљање података коришћен је анкети упитник, креиран специјално за потребе овог истраживања. Упитник је садржао комбинацију затворених и полузатворених питања, организованих у пет тематских целина: општи подаци о детету, учесталост и сврха коришћења дигиталних уређаја, ставови родитеља о утицају дигиталних медија, начини родитељске контроле и праћења и ниво информисаности родитеља о потенцијалним ризицима.

Анкетирање је спроведено у писаној форми, уз подршку васпитача који су родитељима достављали упитнике током доласка или одласка деце из установе. Попуњавање упитника било је анонимно и трајало је приближно 10–15 минута по испитанику. Након прикупљања, подаци су систематизовани и обрађени описном (дескриптивном) методом, уз коришћење основних статистичких показатеља (учестаност и проценти).

2.6. Резултати истраживања

У првом питању родитељи су учесталост коришћења дигиталних медија (Табела 1).

Табела 1. *Учесталост коришћења дигиталних медија*

Уређај	Никада	Ретко	Понекад	Често	Веома често	Укупно
Телефон	11	7	4	0	0	22
Таблет	7	2	13	0	0	22
Рачунар	15	7	0	0	0	22
Телевизор	0	0	9	13	0	22

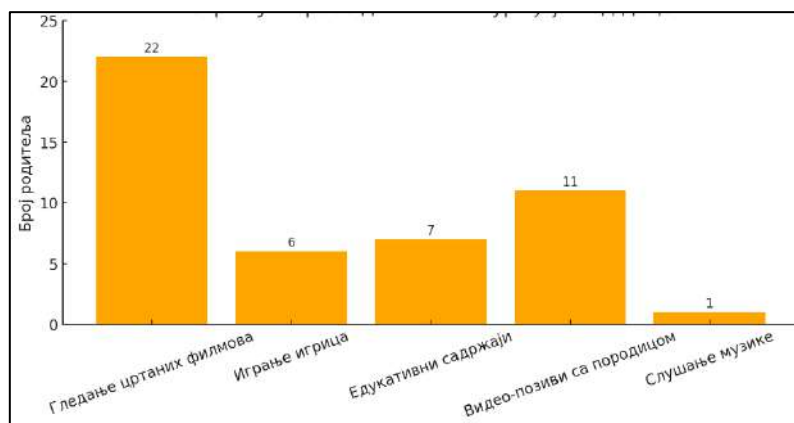
Према добијеним подацима у Табели 1, уочава се да деца предшколског узраста најређе користе рачунар, док је телевизор најзаступљенији дигитални уређај у њиховој свакодневици. Наиме, чак 68,1% родитеља (15 од 22) наводи да дете никада не користи рачунар, а 31,8% (7 од 22) да га користи ретко. Ниједан родитељ није означио „понекад“, „често“ или „веома често“, што указује на минималну присутност рачунара у животу деце тог узраста.

Када је реч о телевизији, ситуација је обрнута. 59,0% родитеља (13 од 22) истиче да дете често гледа телевизију, а 40,9% (9 од 22) да то чини понекад. Ниједан родитељ није означио опције „никада“, „ретко“ или „веома често“, што показује да телевизор има веома значајно место у свакодневном окружењу детета.

У погледу употребе мобилног телефона, резултати су нешто умеренији. 50,0% родитеља (11 од 22) наводи да дете никада не користи телефон, 31,8% (7 од 22) да га користи ретко, а 18,1% (4 од 22) да га користи понекад. Ниједан родитељ није означио опције „често“ или „веома често“.

Што се тиче таблета, резултати указују на релативно чешћу употребу у односу на телефон и рачунар. Само 31,8% родитеља (7 од 22) наводи да дете никада не користи таблет, док чак 59,0% (13 од 22) истиче да га дете користи понекад, а преосталих 9,0% (2 од 22) наводи „ретко“. Ниједан родитељ није изабрао „често“ или „веома често“.

У следећем питању родитељи су означаивали у које сврхе дете најчешће користи дигиталне медије (Графикон 2).

Графикон 2. Сврха употребе дигиталних уређаја код деце

Према добијеним подацима приказаним на Графикону 2, највећи број родитеља (100%) наводи да њихово дете најчешће користи дигиталне уређаје за гледање цртаних

филмова. Овај резултат указује на доминантну забавну функцију дигиталних медија у свакодневном животу деце предшколског узраста.

Видео-позиви са члановима породице заступљени су код 50,0% испитаних родитеља (11 од 22), што указује на то да деца, поред забаве, дигиталне уређаје користе и у функцији одржавања породичних контаката, посебно у условима физичке дистанце или одвојености.

Едукативне садржаје, као што су апликације за учење или видео-записи са образовним темама, наводи 31,8% родитеља (7 од 22), што указује на умерену заступљеност дигиталне технологије у сврху учења и развоја когнитивних способности код деце.

Најмање родитеља, 27,2% (6 од 22), наводи да деца користе дигиталне уређаје за играње игрица, што може бити резултат родитељске контроле или свесне регулације приступа игрицама у овом узрасту.

Један родитељ је у категорији „други разлози“ навео слушање музике, што представља 4,5% испитаника и указује на постојање индивидуалних разлика у начину употребе дигиталних уређаја који нису обухваћени понуђеним одговорима.

У следећем питању родитељи су означавали ставове у вези са утицајем дигиталних медија на развој деце: 1 – уопште се не слажем; 2 – делимично се слажем; 3 – неодлучан/а сам; 4 – слажем се; 5 – у потпуности се слажем (Табела 2).

Табела 2. Ставови родитеља у вези са утицајем дигиталних медија на развој деце

Изјава	1	2	3	4	5
Дигитални медији побољшавају способност учења мог детета	8	11	3	0	0
Приметио/ла сам да дете има мању пажњу након дуже употребе екрана	0	0	2	6	14
Дигитални уређаји утичу на понашање детета (раздражљивост, хиперактивност и сл.)	2	3	3	7	7
Моје дете учи нове речи или вештине преко дигиталних медија	4	12	2	2	2
Користећи дигиталне уређаје, дете мање комуницира са вршњацима	1	3	2	10	6

Према подацима у Табели 2, родитељи имају разнолике ставове у вези са

утицајем дигиталних медија на различите аспекте развоја деце. На изјаву „Дигитални медији побољшавају способност учења мог детета“, већина родитеља је исказала нижи степен слагања – 36,3% родитеља (8 од 22) у потпуности се не слаже, а 50,0% (11 родитеља) делимично се слаже. Само 13,6% родитеља изабрало је оцену 3, док ниједан родитељ није одабрао оцену 4 или 5, што указује на преовлађујући скептицизам у погледу едукативног потенцијала дигиталних медија.

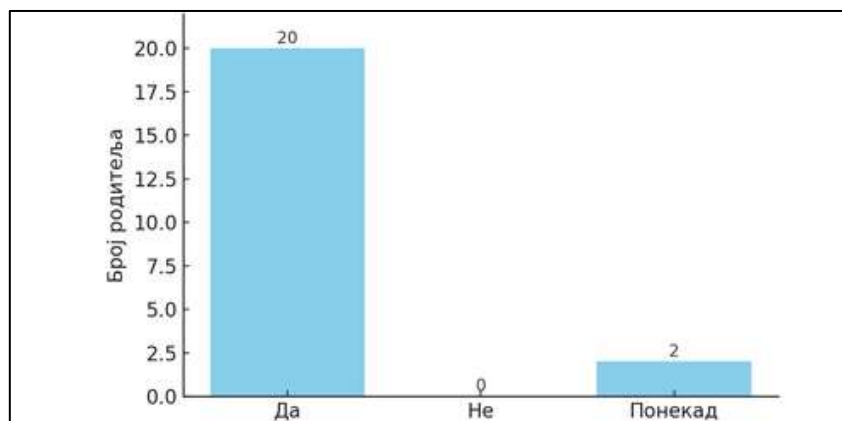
Са друге стране, изјава „Приметио/ла сам да дете има мању пажњу након дуже употребе екрана“ добила је висок степен слагања – чак 63,6% родитеља (14 од 22) у потпуности се слаже, а 27,2% (6 родитеља) изражава слагање оценом 4. Ово указује на високу свест родитеља о негативном утицају екрана на пажњу, уз само 2 неутрална одговора и ниједан израз неслагања.

Када је реч о изјави „Дигитални уређаји утичу на понашање детета (раздражљивост, хиперактивност и сл.)“, такође се уочава изражено слагање – 31,8% родитеља се у потпуности слаже, 31,8% се слаже, а 13,6% наводи умерено слагање. Укупно, више од 77% родитеља уочава неки степен утицаја на понашање детета, што указује на општу забринутост за психо-физички ефекат екрана.

Са изјавом „Моје дете учи нове речи или вештине преко дигиталних медија“, 54,5% родитеља (12 од 22) изабрало је оцену 3, што указује на неутралан или умерено позитиван став, док се 4 родитеља у потпуности не слажу, а 4 оцењују утицај позитивно (оценом 4 или 5). Ови резултати указују на подељена мишљења у погледу едукативне улоге медија.

На изјаву „Користећи дигиталне уређаје, дете мање комуницира са вршњацима“, 45,4% родитеља (10 + 6) се слаже или у потпуности слаже, док се 18,1% (4 родитеља) не слаже. Ово указује на то да значајан број родитеља уочава смањену социјалну интеракцију код деце која чешће користе дигиталне уређаје.

„Да ли постављате временска ограничења за коришћење дигиталних уређаја?“ је следеће питање, а одговори су приказани у Графикону 3.

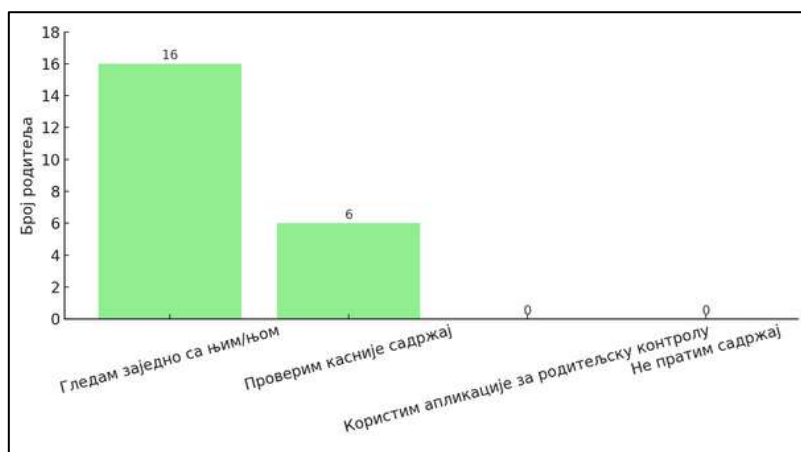

Графикон 3. *Постављање временских ограничења за коришћење дигиталних медија*

Према добијеним подацима, већина родитеља (90,9%), односно 20 од 22, наводи да поставља временска ограничења за коришћење дигиталних уређаја свом детету. Два родитеља (9,1%) изјаснила су се да то чине понекад, док ниједан родитељ није навео да уопште не поставља ограничења.

Ови резултати указују на високу свест родитеља о важности контроле времена које дете проводи уз екране, као и на тежњу ка уравнотеженој и здравој употреби дигиталних медија у породичном окружењу.

У следећем питању интересовало нас је на који начин родитељи прате дигиталне садржаје које дете користи. Одговори родитеља приказани су у Графикону 4.

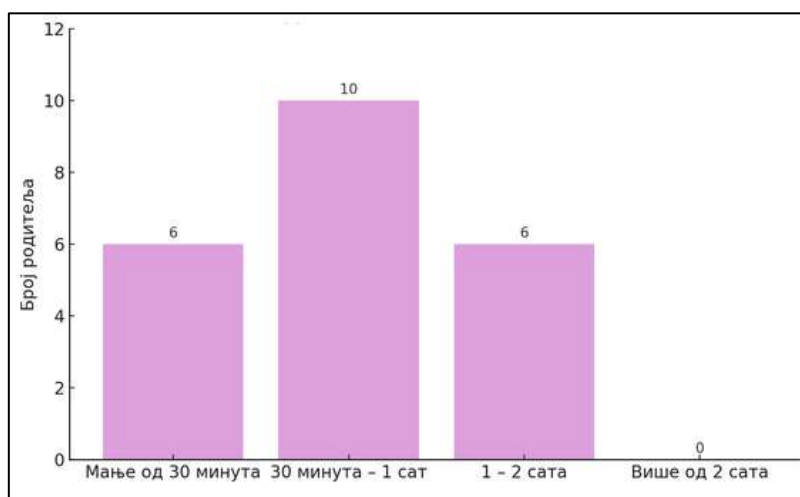
Графикон 4. *Начини праћења дигиталног садржаја које дете користи*

Према добијеним подацима приказаним на Графикону 4, већина родитеља (72,7%), односно 16 од 22, прати шта дете гледа или ради на дигиталним уређајима тако што гледа садржај заједно са дететом. Овај резултат указује на присуство директне

родитељске ангажованости, што представља један од најефективнијих начина заштите и усмеравања дечије употребе дигиталних медија. Шест родитеља (27,2%) наводи да накнадно проверава садржај који је дете користило, што указује на нешто мање интерактиван, али и даље присутан облик надзора.

Значајно је што ниједан родитељ није навео да користи апликације за родитељску контролу, као ни одговор да не прати садржај, што показује висок степен свести и одговорности у вези са дигиталним активностима деце. Међутим, одсуство технолошких алата за контролу може указивати и на потребу за додатним информисањем и оснаживањем родитеља у савременој дигиталној средини.

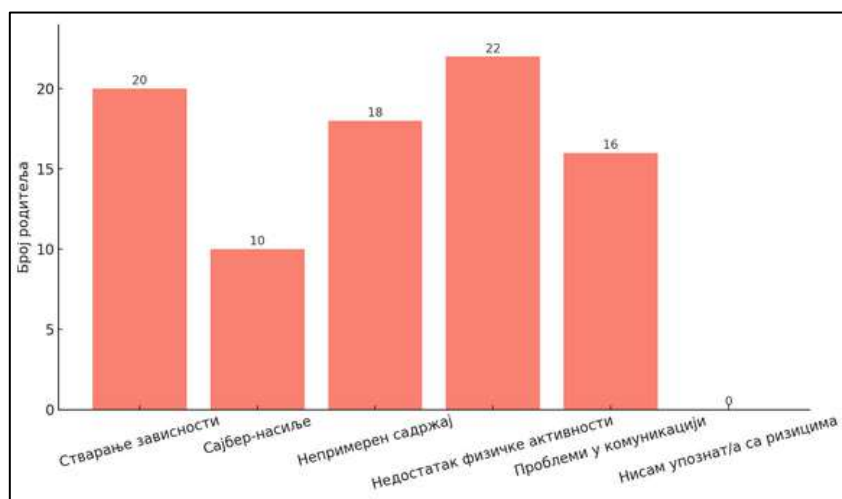
„Колико дневно ваше дете у просеку проводи времена уз екране?” је следеће питање, а одговори су приказани у Графикону 5.

Графикон 5. *Просечно дневно време provedено уз екране*

Према добијеним подацима, највећи број родитеља (45,4%), односно 10 од 22, наводи да њихово дете дневно проводи 30 минута до 1 сат уз дигиталне екране. Ова група представља најчешћи модел у породичном окружењу испитаника. По 6 родитеља (27,2%) изјаснило се за две крајње опције унутар прихватљивог временског оквира: мање од 30 минута и 1–2 сата. Ниједан родитељ није навео да дете проводи више од 2 сата дневно уз екране. Ови резултати указују на то да родитељи углавном успевају да одрже умерену и контролисану употребу дигиталних уређаја, при чему се већина придржава препорука стручњака за максимално време пред екранима у предшколском узрасту.

Савремено доба носи бројне предности дигиталних медија, али и ризике који могу утицати на развој деце. Свесност родитеља о овим ризицима представља важан предуслов за одговорно посредовање у дечијем дигиталном окружењу. Због тога је један од аспеката истраживања био усмерен на процену информисаности родитеља о негативним последицама које дигитални медији могу имати по децу предшколског узраста (Графикон 6).

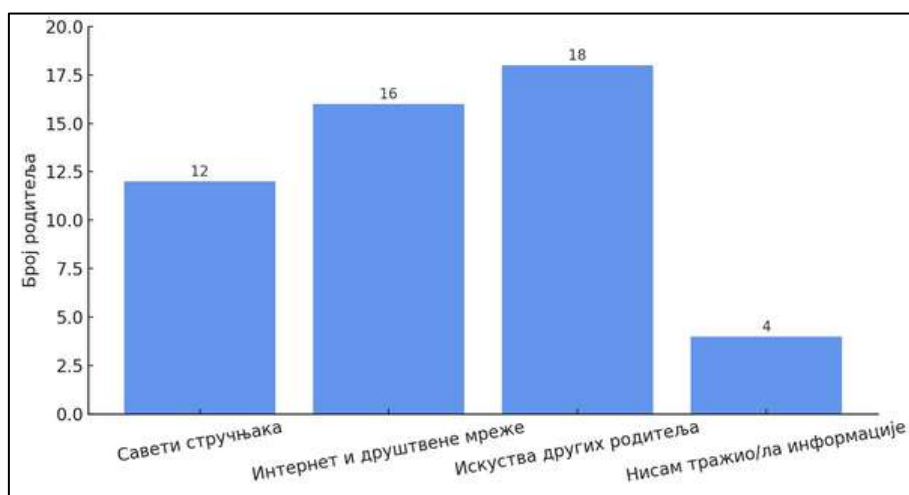

Графикон 6. Упознатост родитеља са потенцијалним ризицима дигиталних медија по децу

Према добијеним подацима, сви родитељи (100%) изразили су да су упознати са бар једним потенцијалним ризиком који дигитални медији могу имати на децу. Највећи број родитеља, 22 од 22 (100%), наводи недостатак физичке активности као главни ризик. Следе стварање зависности (20 родитеља или 90,9%) и непримерени садржаји (18 родитеља или 81,8%), што указује на висок степен свести о најчешћим опасностима. Проблеме у комуникацији препознаје 72,7% родитеља (16 од 22), док је сајбер-насиље као ризик навело 10 родитеља (45,4%). Иако је та бројка мања, она и даље указује на релативну информисаност о сложенијим и мање видљивим облицима дигиталних претњи. Ниједан родитељ није означио опцију „Нисам упознат/а са ризицима“, што јасно показује да сви испитани родитељи поседују одређени ниво свести о штетним аспектима прекомерне или неприкладне употребе дигиталних уређаја код деце.

У савременом дигиталном окружењу, квалитет информација које родитељи добијају о утицајима дигиталних медија на децу има значајан утицај на њихове ставове,

одлуке и васпитне стратегије. Стога је у овом истраживању посебна пажња посвећена испитивању извора из којих родитељи црпе информације о овој теми (Графикон 7).

Графикон 7. *Извори информисања родитеља о темама у вези са дигиталним медијима*

Према добијеним подацима, највећи број родитеља (81,8%), односно 18 од 22, информације о дигиталним медијима добија кроз искуства других родитеља. Ово указује на снажан утицај неформалног учења и међусобне размене искустава у родитељској заједници. Интернет и друштвене мреже представљају извор информација за 72,7% испитаника (16 родитеља), што указује на високу доступност, али и потенцијалну потребу за развијањем критичког односа према садржајима који се тамо налазе. Савете стручњака (педијатара, психолога, васпитача и сл.) користи 54,5% родитеља (12 од 22), што је позитиван податак, али и сигнал да постоји простор за јачање формалне стручне подршке родитељима у овој области. Занимљиво је да 4 родитеља (18,1%) наводе да нису тражили информације о ризицима и утицајима дигиталних медија, што може указивати на недовољну свест о значају теме или на поверење у сопствене процене и интуицију.

3. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

На основу анализе података прикупљених анкетним упитником намењеним родитељима деце предшколског узраста, можемо закључити да родитељи у великој мери препознају присутност дигиталних медија у животу своје деце, али истовремено показују и висок степен свести о потреби контроле, усмеравања и балансиране употребе ових уређаја.

Налази истраживања указују да је телевизор најзаступљенији дигитални уређај у дечијој свакодневици, док се рачунар најређе користи. Мобилни телефони и таблети се користе умерено, при чему већина родитеља наводи повремено коришћење таблета, углавном у сврху гледања цртаних филмова. Овакав образац употребе потврђује доминантну забавну функцију дигиталних медија у раном детињству, док су едукативне и комуникацијске сврхе нешто мање заступљене.

Родитељи су показали висок степен сагласности у вези са потребом за контролом времена пред екранима, при чему 90,9% поставља временска ограничења. Такође, већина родитеља прати садржаје које дете користи – директним учешћем или накнадном провером. Ипак, одсуство коришћења дигиталних алата за родитељску контролу указује на потребу за бољим информисањем родитеља о савременим могућностима заштите и усмеравања.

Родитељи углавном препознају ризике као што су недостатак физичке активности, стварање зависности, непримерени садржаји и проблеми у комуникацији, што указује на висок ниво свести и одговорности. Ипак, чињеница да значајан број родитеља информације о овој теми стиче кроз искуства других родитеља и друштвене мреже, а у мањој мери кроз директне савете стручњака, указује на потребу за системски организованом едукацијом родитеља.

Сагледавајући све наведено, можемо констатовати да је наша основна истраживачка претпоставка – да родитељи деце предшколског узраста препознају значај и утицај дигиталних медија на развој детета, али да постоје аспекти који захтевају додатну подршку и усмеравање – у потпуности потврђена.

Предлози за промене и унапређења праксе:

- Организовање едукативних радионица за родитеље у вртићима, на тему утицаја дигиталних медија, где би се пружале смернице за безбедну, развојно подстицајну и контролисану употребу уређаја у породичном окружењу.

- Израда брошура и водича који би се делили родитељима са провереним информацијама и саветима о дигиталној безбедности, препорученим едукативним садржајима и примереним временским ограничењима у односу на узраст детета.
- Увођење саветодавне подршке у установи – у оквиру родитељских састанака или индивидуалних консултација – са васпитачима, педагогом или психологом, у циљу пружања подршке родитељима у дигиталном родитељству.
- Промовисање и моделирање балансиране употребе дигиталних медија у вртићу, кроз активности у којима се медији користе као подршка истраживању, музици или учењу, а не као извор пасивне забаве.
- Јачање сарадње између породице и установе кроз заједничке пројекте и акције (нпр. „недеља без екрана“, тематски постери о дигиталној хигијени, изложбе едукативних апликација) које би укључивале и децу и родитеље.

Ови предлози би допринели изградњи одговорног и информисаног односа према дигиталним медијима, као и стварању окружења у коме су и родитељи и установа активни партнери у подршци дететовом здравом развоју.

ЛИТЕРАТУРА

- Allington, R. L., McGill-Franzen, A., Camilli, G., Williams, L., Graff, J., Zeig, J., Zmach, C., & Nowak, R. (2010). Addressing Summer Reading Setback Among Economically Disadvantaged Elementary Students. *Reading Psychology*, 31(5), 411–427.
<https://doi.org/10.1080/02702711.2010.505165>
- Америчка академија педијатара (АПА) (2013). Children, Adolescents, and the Media. *Pediatrics*, 132(5), 958–961.
- Анђелић, С., Милосављевић, Г. (2007). *Нове информационе технологије у образовању деце*. Доступно на: <http://ajdinpametn.blogger.ba/arhiva/?start=10> (10. 5. 2025.)
- Анђелковић, Н. (2008). Информациона технологија у предшколском васпитању и образовању. *Зборник радова научно-стручног скупа: Техника и информатика у образовању – ТИО'08*. Чачак: Факултет техничких наука. 65–70.
- Анђелковић, Н. (2008а). *Дете и рачунар у породици и деčјем вртићу*. Београд: Беокњига & ЦНТИ & Савез информатичара Војводине.
- Арсенин, А. (2011). *Виртуелно детињство*. Доступно на: https://issuu.com/arsenin/docs/8_2010_virtuelno_detinjstvo_a5. (2. 6. 2025)
- Арсенијевић, Ј., Андевски, М. (2011). Компетенције васпитача за употребу нових медија и технологија. *Зборник ВШССОВ у Кикинди*. Год. VI, Бр. 2. 25–34.
- Bašić, A., & Viduka, D. (2014). Štetni efekti korišćenja mobilnog telefona kod dece. *Bizinfo (Blace)*, 5(2), 1-14. Доступно на: <https://doi.org/10.5937/Bizinfo1402001B> (21. 6. 2025).
- Величковић, С. (2014). Едукација васпитача за примену ИКТ у вртићу. *Зборник радова међународне научне конференција Синтеза 2014 – Интернет и образовање*. Београд: Универзитет Сингидунум. 375–378.
- Garmendia, M. et al. (2012). The Effectiveness of Parental Mediation. In S. Livingstone (ed.) *Children, Risk and Safety on the Internet*. Bristol: Policy Press.
- Године узлета, Основе предшколског васпитања и образовања*, (2018). Република Србија Министарство просвете, науке и технолошког развоја. Београд: Просветни преглед.

Davis, B. C., Shade, D. D. (1999). Integrating technology into the early childhood classroom: The case of literacy learning. *Information Technology in Childhood Education Annual 1* (pp. 221–254). US: Association for the Advancement of Computing in Education.

Драгићевић, М. (2016). Деца не треба да користе мобилне телефоне. *Mozgalica Obrazovni Centar*. Доступно на: <http://www.mozgalica.rs/deca-ne-treba-da-koriste-mobilne-telefone/>. (12. 6. 2025)

Жиропађа, Љ. (2007). Дете и компјутер – очекивања и стрепње родитеља. *Настава и васпитање*. Бр.1. 66–75.

Zloковић, Ј., Ћавар, Ј. (2009). “F” škole - između realnosti i “zvjezdanih staza”. U Nikola Potkonjak (Ur.). *Buduća škola* (pp. 327–336). Beograd: Srpska akademija obrazovanja.

Зуковић, С., Слијепчевић, С. (2015). Родитељска контрола понашања деце на интернету и социјалним мрежама. *Настава и васпитање* бр. 2, (64/2015), стр. 239-254.

Kljakic, D. (2007). E-learning: Učenje za Net-generaciju, *Naša škola*. Časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja, Sarajevo, br. 39. 3–17.

Компетенције васпитача – методичка група предмета, Доступно на: http://projects.tempus.ac.rs/attachments/project_resource/1480/3329_Kompetencije_-_metodicka_grupa_predmeta.pdf. (15. 5. 2025.)

Кузмановић, Д., Златаровић, В., Анђелковић, Н., Цицварић-Жунић, Ј. (2019). *Деца у дигиталном добу*. Доступно на: https://www.unicef.org/serbia/media/10366/file/Deca_u_digitalnom_dobu.pdf (13. 5. 2025.)

Лепојевић Ковачевић, М., Павловић Жунић, В., и Ковачевић, М. (2014). Родитељски надзор деце и адолесцената на Интернету. У Д. Тодоровић, Д. Петровић и Д. Прља (ур.), *Интернет и друштво* (459–472). Ниш и Београд: Српско социолошко друштво, Универзитет у Нишу – Филозофски факултет, Институт за упоредно право Београд.

Livingstone, S. (2012). Critical reflections on the benefits of ICT in education. *Oxford Review Of Education*. 38(1). 9–24. Doi:10.1080/0305 4985.2011.577938.

- Livingstone, S. & Helsper, E. J. (2008). Parental Mediation of Children's Internet Use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4), 581–599.
- Mesaroš Živkov, A., Mićević Karanović, J., Pavlov, S. i Brkljač, T. (2019). Digitalni mediji i didaktičke inovacije u radu vaspitača. Dostupno na: <http://pedagoskastvarnost.ff.uns.ac.rs/index.php/ps/article/view/33> (16. 5. 2025.)
- Mićević Karanović, J., Mesaroš Živkov, A., Pavlov, S., Brkljač, T. (2020). Rizični uticaji digitalnih medija na psihofizički razvoj dece predškolskog uzrasta. *Sinteze* br. 18, str. 33-53. Dostupno na: <https://www.ombudsmanapv.org/riv/attachments/article/968/Eksploatacija%20dece%20na%20internetu.pdf>. (19. 3. 2025)
- Poulain, T., Vogel, M., Neef, M., Abicht, F., Hilbert, A., Genuneit, J., Körner, A., & Kiess, W. (2018). Reciprocal Associations between Electronic Media Use and Behavioral Difficulties in Preschoolers. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(4), 814. <https://doi.org/10.3390/ijerph15040814>
- Правилник о стандардима компетенција за професију васпитача и његовог професионалног развоја* (2018). Доступно на: <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/Pravilnik-o-standardima-kompetencija-za-profesiju-vaspita%C4%8Da-i-njegovog-profesionalnog-razvoja.docx> (1. 6. 2025).
- Prtljaga, P. (2015). *Zaštita integriteta dece predškolskog uzrasta na internetu*. U *Obrazovanje za menadžment – 13. međunarodna naučno-stručna konferencija Doba znanja* (str. 112–116). Beograd: Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Fakultet za menadžment.
- Радловић-Чубрило, Д., Кукучка-Стојановић, Н. (2015). Примена рачунара у активностима упознавања предшколске деце са околином. *Зборник ВШССОВ у Кикинди*. Год. X, Бр. 1. 21–39.
- Rek, M. & Kovačić, A. (2018). *Media and Preschool Children: The Role of Parents as Role Models*. *Media Studies*, 9(18), 27–43.
- Речицки, Ж., Гиртнер, Ж. (2002). *Дете и компјутер*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Rideout, V. J. & Hamel, E. (2006). *The Media Family*. Henry J. Kaiser Family Foundation.

- Ristić M., Mandić D. (2017). *Obrazovanje na daljinu*, Београд: Учитељски факултет.
- Sindik, J. (2012). Kako roditelji percipiraju utjecaj medija na predškolsku djecu?. *Medijska istraživanja*, 18 (1), 5-33. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/85379>. (12. 6. 2025)
- Stanisavljević Petrović, Z. (2011). *Medijsko vaspitanje u vrtiću*. Univerzitet u Nišu, Filozofski fakultet – Departman za pedagogiju.
- Stanisavljević Petrović, Z., Pavlović, D. (2017). *Novi mediji u ranom obrazovanju*. Niš: Filozofski fakultet.
- Стошић, Ј. (2011). Припремљености васпитача у области техничког и информатичког образовања. *Технологија, информатика и образовање за друштво учења и знања*. Чачак: Технички факултет.
- Strouse G. A., O'Doherty, K., Troseth, G. L. (2013). Effective coviewing: Preschoolers' learning from video after a dialogic questioning intervention. *Dev Psychol.* 49(12). 2368–2382. Doi: 10.1037/a0032463.
- Teuwen, J., De Grooff, D., & Zaman, B. (2012). Flemish preschoolers online –A mixed-method approach to explore online use, preferences and the role of parents and siblings. *Etmaal van de Communicatiewetenschap*, 1–20. Dostupno na: https://lirias.kuleuven.be/bitstream/123456789/350708/1/Flemish+Preschoolers+Online_English+version.pdf (12. 6. 2025)
- Findahl, O. (2012). *Swedes and the Internet 2012*. The Swedish Internet Foundation. <http://www.iis.se/docs/Swedes-and-the-Internet-2012.pdf>
- Hobbs, R. (2010). *Digital and Media Literacy: A Plan of Action*. Aspen Institute.
- ChildWise. (2018). *The Monitor Preschool Report 2018: Key behaviour patterns among 0–4 year olds*. ChildWise. http://www.childwise.co.uk/uploads/3/1/6/5/31656353/press_release_preschool_monitor_2018.pdf
- Wartella, Ellen; Kirkpatrick, Emily; Rideout, Victoria J.; Lauricella, Alexis R. and Connell, Sabrina L. (2014). *Media, Technology, and Reading in Hispanic Families: A National Survey*. Center on Media and Human Development at Northwestern University and National Center for Families Learning.

<http://cmhd.northwestern.edu/wpcontent/uploads/2014/08/NWU.MediaTechReading.Hispanic.FINAL2014.pdf> (18. 6. 2025)

ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Упитник за родитеље

Упутство за рад:

Поштовани родитељи, овај упитник је анониман и служи искључиво у истраживачке сврхе. Молимо вас да одговорите искрено и у складу са сопственим искуством. Ваши одговори су од великог значаја за наше истраживање.

Хвала што сте издвојили време да попуните упитник.

I ДЕО: ОПШТИ ПОДАЦИ

1. Пол детета:

☐ Дечак ☐ Девојчица

2. Узраст детета:

☐ 3 године ☐ 4 године ☐ 5 година ☐ 6 година

II ДЕО: УЧЕСТАЛОСТ И СВРХА КОРИШЋЕЊА ДИГИТАЛНИХ УРЕЂАЈА

4. Колико често ваше дете користи следеће уређаје? (означите једну опцију по уређају)

Уређај	Никада	Ретко	Понекад	Често	Веома често
Телефон					
Таблет					
Рачунар					
Телевизор					

5. У које сврхе ваше дете најчешће користи дигиталне уређаје? (можете заокружити више одговора)

☐ Гледање цртаних филмова

☐ Играње игрица

☐ Едукативни садржаји

- ☐ Видео-позиви са породицом
- ☐ Други разлози (навести): _____

III ДЕО: СТАВОВИ РОДИТЕЉА О УТИЦАЈУ ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА

6. У којој мери се слажете са следећим изјавама? (означите једну опцију по изјави: 1 – Уопште се не слажем; 2 – Делимично се слажем; 3 – Неодлучан/а сам; 4 – Слажем се; 5 – У потпуности се слажем)

Изјава	1	2	3	4	5
Дигитални медији побољшавају способност учења мог детета					
Приметио/ла сам да дете има мању пажњу након дуже употребе екрана					
Дигитални уређаји утичу на понашање детета (раздражљивост, хиперактивност и сл.)					
Моје дете учи нове речи или вештине преко дигиталних медија					
Користећи дигиталне уређаје, дете мање комуницира са вршњацима					

IV ДЕО: НАЧИНИ РЕГУЛАЦИЈЕ И КОНТРОЛЕ

7. Да ли постављате временска ограничења за коришћење дигиталних уређаја?
- ☐ Да ☐ Не ☐ Понекад
8. На који начин пратите шта дете гледа/ради на уређајима?
- ☐ Гледам заједно са њим/њом
- ☐ Проверим касније садржај
- ☐ Користим апликације за родитељску контролу
- ☐ Не пратим садржај
9. Колико дневно ваше дете у просеку проводи времена уз екране?
- ☐ Мање од 30 минута
- ☐ 30 минута – 1 сат

- ☐ 1 – 2 сата
- ☐ Више од 2 сата

V ДЕО: ИНФОРМИСАНОСТ О РИЗИЦИМА

10. Да ли сте упознати са потенцијалним ризицима дигиталних медија по децу? (означите све што сте чули или знате)

- ☐ Стварање зависности
- ☐ Сајбер-насиље
- ☐ Непримерен садржај
- ☐ Недостатак физичке активности
- ☐ Проблеми у комуникацији
- ☐ Нисам упознат/а са ризицима

11. Одакле најчешће добијате информације о овим темама?

- ☐ Савети стручњака (педијатри, психолог, васпитач и сл.)
- ☐ Интернет и друштвене мреже
- ☐ Искуства других родитеља
- ☐ Нисам тражио/тражила информације